

УДК 378.017

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ УСПІШНОЇ ЖІНКИ ОЧИМА СТУДЕНТІВ

Ковальчук О.С., д. пед. н., доцент,
професор кафедри іноземних мов
Луцький національний технічний університет

Потапюк Л.М., к. пед. н.,
доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства
Луцький національний технічний університет

У статті представлено погляд на кар'єрний розвиток жінки як виклик для молодого покоління. порушено проблему необхідності зміни парадигми становища жінки в нашій державі, наголошено на суспільній ролі українського жіноцтва, його активної діяльності для досягнення рівноправності в суспільстві.

Ключові слова: жінка, чоловік, розвиток кар'єри жінки, жінка-лідер, гендерний паритет, самоствердження, соціальний статус.

В статті представлені видення кар'єрного розвитку жінки як виклик молодому поколінню. Піднімається проблема необхідності зміни парадигми положення жінки в нашій державі, акцентується увага на суспільній ролі українських жінок, їх активній діяльності з метою досягнення рівноправності в суспільстві.

Ключевые слова: женщина, мужчина, развитие карьеры женщины, женщина-лидер, гендерный паритет, самоутверждение, социальный статус.

Kovalchuk O.S., Potapiuk L.M. STUDENTS' VISION ON SOCIAL ROLE OF SUCCESSFUL WOMAN

The authors devoted the article to the problem of women's career development as a challenge for young people. Researchers refer to the need of changing the paradigm of women's engagement with the labor market in our country; stress on enhancing social role of Ukrainian women by engaging them to the activity in order to achieve equality in society.

Key words: woman, man, women's career development, female leader, gender equality, self-determination, social status.

Постановка проблеми. Суперечливі умови життя сучасного українського суспільства мають безпосередній вплив на його активність та міжособистісну взаємодію. У громадян змінюються пріоритети, відбувається пошук нових сфер діяльності. Особливо така ситуація простежується серед жінок, які інтенсивно долучаються до суспільно-політичного життя.

Перехідні процеси, що відбуваються в Україні, створили нові можливості для реалізації жінок в усіх сферах життєдіяльності. Спалах демократії став поштовхом для відновлення і створення громадських жіночих організацій та рухів. Виникла ідея організаційного об'єднання жінок для вирішення великого спектру громадських проблем в українській державі. З'явилося чимало активних жінок, здатних до творчості, оновлення, перетворень. Їхня активність проявляється в організованій соціально-політичній, економічній, культурно-освітній діяльності. Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що жіноче лідерство є беззаперечною реальністю, яка ґрунтується на історичних засадах і є невід'ємною складовою частиною сучасних політичних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі з'явилася значна кількість публікацій, де визначена роль жінки в історичному минулому і сьогоденні нашої держави та її громадської, наукової, освітньої, політичної діяльності. Серед вітчизняних дослідників, які розглядають гендерні аспекти різних явищ, слід назвати Н. Грицяк, О. Катан, Л. Кобелянську, Ю. Ковалевську, О. Кремльову, Т. Мельник, І. Міроненко, С. Павличко, Н. Шевченко, Л. Шумрикову та ін. Значну увагу дослідженню діяльності органів державної влади у сфері гендерних відносин, участі жінок у роботі органів державної влади приділяють у своїх працях Н. Грицяк, Ю. Корольчук, О. Кулачек. Учасі жінок в історії України присвячено монографії В. Галаган, Н. Ковальської, О. Козулі, Л. Шумрикової, наукові доробки Н. Шевченко.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у виявленні сформованості бачення молодим поколінням (студентами) соціальної ролі, кар'єрного росту жінки та можливості її реалізації як лідера чи як суб'єкта громадсько-професійного й особистого життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні рівноправність та навіть керівна роль жінки в суспільстві є природним явищем, оскільки сприймаються як належне рівні права чоловіків і жінок на навчання, освіту, професійну діяльність, володіння майном, участь у справах держави, формуванні органів влади. У конституціях майже усіх держав світу закріплено ці рівні права. Однак зовсім нещодавно було не так: у цих досягненнях неабияку роль відіграв процес зародження, формування руху жінок за свої права.

Процес становлення жіночого суспільного самовираження в Україні у XIX – на початку XXI ст. пройшов складний шлях. Спочатку він проявлявся у намаганнях жінок здобути право лише на отримання вищої освіти. Наполеглива діяльність представників жіноцтва у цьому напрямі увінчалася успіхом та дала поштовх до подальшого розвитку вищої жіночої освіти.

Починаючи з XX ст. жіноче самовираження набуває більш радикальних форм діяльності. У цей час створюються організації та об'єднання, які спрямовують свою діяльність як на громадську сферу, так і на політичну.

На початку XXI ст. українські жінки також не втрачають своїх позицій та активно долучаються до усіх сфер життя українського суспільства. Реальною підтримкою такої жіночій активності стали зміни та доповнення українського законодавства, адаптованого до стандартів провідних демократичних країн світу. Головною метою оновлення нормативної бази є відповідь на виклики суспільства щодо встановлення гендерної рівноваги та рівноправної участі чоловіків і жінок у всіх сферах життя. Так, стаття 24 Конституції України та Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» гарантують, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, <...> що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у житті суспільства» [4, с. 56]. У грудні 2006 р. постановою Кабінету Міністрів України була затверджена «Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» [5, с. 91].

Проте зроблений міжнародною спільнотою аналіз практичної реалізації гендерної політики і гендерних аспектів соціального виключення в Україні підтвердив невідповідність реалій життя прийнятому законодавству. Наголошувалося на відсутності статистичної інформації про становище жінок відповідно до всіх напрямків, що їх охоплює Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Верховною Радою було розроблено проект

«Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». Програма створена з метою «впровадження гендерних підходів в усі сфери життєдіяльності суспільства» [3]. Але, незважаючи на законодавчі напрацювання, практична реалізація і чинні механізми забезпечення гендерної рівності, залишаються недосконалими.

Шукаючи шляхи до співпраці, утвердження гендерних принципів в усіх сферах діяльності, жінки своїми акціями та ініціативами підтверджують прихильність до загальноцивілізаційних цінностей і через участь у роботі міжнародних конференцій, форумів, реалізацію міжнародних програм та проектів, співпрацю з міжнародними організаціями, фондами прагнуть суспільного визнання організованого жіночого руху як важливого державотворчого чинника.

Тема жіночого лідерства останнім часом – одна з найбільш обговорюваних, оскільки сьогодні жінки ведуть за собою не тільки родини, робочі колективи, заводи і міністерства – вони стають лідерами країн, народів і націй. Сьогодні вільна, незалежна і цілеспрямована жінка – далеко не рідкість. Представниці прекрасної статі із задоволенням перейняли багато із чоловічого світу: від одягу до ділової хватки. Успішна жінка в політиці, державному управлінні та громадському житті, бізнесі, юриспруденції, аудиті, науці, освіті, медицині, мистецтві, культурі та спорті – яка вона сьогодні?

Аналіз опрацьованих нами наукових джерел показує, що проведені медико-психологічні дослідження свідчать про більш розвинуте аналітичне мислення у чоловіків, яке важливіше на рівні макроекономічних процесів та у так званому великому бізнесі, а у жінок на першому плані – інтуїція. Можливо, саме цим підтверджується той факт, що державні установи найвищого рівня з малого бізнесу у двох країнах колишнього Радянського Союзу, України та Росії, очолювали жінки – О. Кужель й І. Хакамада [8, с. 6].

Науковці також зазначають, що жінка на початку 90-х рр. минулого століття краще пристосувалася до умов ринкової економіки, ніж чоловік. Вона легше змінює професію чи заняття й більш здатна до постійного «безперервного» навчання. Жінка набагато ретельніше вивчає досвід тієї чи іншої галузі, тоді як чоловік більше намагається експериментувати сам, нехтуючи наявним досвідом. Жінка вищу та другу вищу освіту хоче опанувати з більшою, ніж чоловік, користю для свого майбутнього, а останній – частіше для престижу або взагалі «щоб було». Наприклад, у 1913 р. пропорційне співвідношення жінок і чоловіків із вищою освітою на тій

частині України, що входила до Російської імперії, було відповідно 10% і 90%; за радянських часів, чверть століття тому, – 52% на 48%, а зараз уже – 56% на 44% [8, с. 7].

Тож бачимо, що навіть на цьому рівні простежуються певні особливості підходів і мотивів, які відображають наявні в суспільстві тенденції, що дає можливість окреслити певні характеристики саме жіночого бізнесу, створити соціальний портрет жінки-підприємця. Спроба створення такого портрету була зроблена свого часу Л. Бабаєвою та А. Чириковою [1].

Досить рельєфно особливості бізнес-активних жінок та їх кроків до підприємництва описує О. Макара, зазначаючи, що сьогодні суспільство схильне розглядати жінку-підприємця швидше як заробітчанку, що вимушена була розпочати підприємницьку діяльність під впливом обставин, на тимчасових засадах, а в разі покращення економічних умов повернеться до звичних видів діяльності за традиційним розподілом гендерних ролей. Тому жінка не сприймається суспільством як постійний і серйозний учасник гри на традиційно чоловічому полі бізнесу [7].

У дослідженні Е. Маккобі і К. Жаклін лідери-жінки не відрізняються від лідерів-чоловіків ні за лідерським стилем, ні за ефективністю своєї діяльності, ні за вербальною поведінкою. На думку вчених, відмінності лідерів різної статі є відображенням загальних гендерних відмінностей. Тобто лідери більше схожі з рядовими учасниками своєї статі, ніж із лідерами протилежної статі; лідери-жінки відрізняються від чоловіків, але з погляду, протилежного очікуваним гендерним відмінностям. Отже, щоб бути лідером, керівником, жінці доводиться долати на своєму шляху більше труднощів, ніж чоловікам, навіть якщо у жінки є великий багаж знань та чимало здібностей [10, с. 27].

Сьогодні є багато активних, розумних, освічених, достойних жінок, які здатні до керівної суспільної ролі. Усвідомлення цієї істини підтверджено А. Горак, яка у книзі «Сорок сороков» писала: «Звичайно, домінує стереотип, який викривляє істину: чоловік здатен керувати краще. Я схилиюсь до того, щоб цей стереотип відкинути. Жінки у наш час мудріші, глибші, емоційніші, душевніші, а без цих якостей керувати освіченими людьми неможливо. Їхній духовний потенціал, недостатньо реалізований в умовах повсякденного побуту, тягар якого лягає на жіночі плечі, незрівнянно вищий» [2, с. 66].

Американські психологи М. Хеннінг і А. Жарден, детально аналізуючи ділову жінку, зазначають, що вона є яскравою

особистістю: жіночною, інтелектуально, фізично активною. Така жінка готова ризикувати, вона цілеспрямована, впевнена в собі, гідно реагує на критику, зауваження і навіть образи. Вона оперативно переключається з однієї соціальної ролі (керівник, ділова жінка) на іншу (дочка, мати, дружина), має підтримку, допомогу, розуміння з боку чоловіка і дітей. Однак найповніше реалізувати свої здібності в досягненні життєвих цілей ділова жінка може лише спільними зусиллями із чоловіками. Жінка-лідер часто демонстративно ігнорує і протистоїть можливій співпраці із чоловіками, підсвідомо оберігаючи свою територію від суперника протилежної статі (раніше територія належала йому). Це свідомо безперспективний хід, шляхом якого жінка-лідер позбавляє себе «досвіду попереднього покоління». Уроджені якості є необхідною, але недостатньою умовою для справжнього лідера. А щоб тривалий час аналізувати проблему, потрібно дивитися в майбутнє і прагнути уникати подальших помилок [9].

У суспільстві склалася низка об'єктивних умов, які сприяють розширенню жіночого рольового репертуару: розвитку жіночого бізнесу, технічного менеджменту, формуванню інституту лідерства. Суспільство орієнтується на демократичні принципи управління, де перше місце займають інформаційні технології, переважає сфера послуг із її моделлю ділових відносин, що відповідає жіночим особливостям ведення бізнесу. Нетрадиційний жіночий стиль керівництва відповідає сучасним умовам і може підвищити життєздатність організації у нестійких умовах довкілля.

Для визначення соціальної ролі жінки-лідера, впровадження принципів гендерної рівності у сфери життєдіяльності, зміни ставлення до жінок і для більш ефективного використання їхнього потенціалу нами було проведено соціологічне дослідження. Об'єктом розвідки була студентська молодь, зокрема студенти I, III, V курсів факультетів бізнесу, комп'ютерних наук та інформаційних технологій та факультету обліку та фінансів Луцького національного технічного університету. Формою дослідження ми обрали анкету з використанням відкритого і закритого типу запитань. Загальна кількість опитуваних становила 100 респондентів. Серед них 62 дівчини та 38 хлопців. Усі опитувані охоче приєдналися до дискусії, що свідчить про актуальність проблеми самовираження жінки в суспільстві як для хлопців, так і для дівчат.

Так, відповідаючи на запитання «Чи може жінка бути лідером?», більшість респондентів – 30% хлопців і 61% дівчат –

дали позитивну відповідь. І лише 3% хлопців і 1% дівчат із цим не погоджуються (див. Рис. 1).

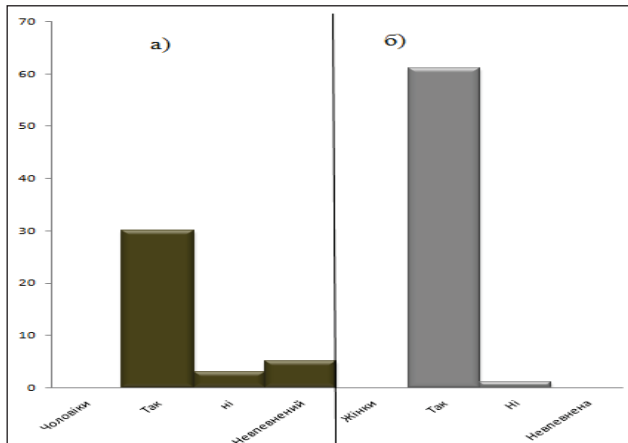

Рис. 1. Думка опитуваних щодо того, чи може жінка бути лідером (%)

Отже, стереотипне уявлення про те, що справа чоловіка – матеріальне забезпечення сім'ї, а жінки – бути господинею, поступово руйнується. На жаль, сучасні жінки змушені нести на собі цей тягар минулого, і лише час і досвід активної діяльності в нових умовах формує жінку-лідера нового типу.

Відповідаючи на питання «Чому жінки прагнуть кар'єрного росту?», основною причиною прагнень дівчат опитувані визнали бажання вдосконалюватися, розвиватися, а не бути господаркою. Вони мріють забезпечити себе і сім'ю достойним життям, відчувати себе впевнено, стати незалежними, потрібними в суспільстві. На нашу думку, жінці важливо знайти баланс між роботою й особистим життям. Така активність підтверджує жіночу силу волі, прагнення постійно розвивати творчий потенціал для подальшого самовираження.

Аналіз відповідей на питання щодо виділення десяти основних якостей жінки-лідера показує, що із запропонованих варіантів респонденти обрали такі найбільш значущі для себе якості: 14% дівчат виокремили професіоналізм, 14% – наполегливість, 12% – здатність до саморозвитку і виваженість у діях (контроль емоцій), 10% – уміння переконувати, 9% – адекватне сприйняття критики, 9% – кар'єрний ріст, 9% – інноваційність (новаторство) і комунікабельність, 8% – практичність мислення (див. Рис. 2).

Отже, вибрані студентками основні якості жінки-лідера підтверджують думку про те, що жінка має використовувати усі можливості для власної самореалізації. Вона здатна переконувати і мотивувати своїх підлеглих, викликати прихильність оточення, зокрема чоловіків. Їй властиве вміння

об'єднувати людей, переключатися з однієї соціальної ролі на іншу.

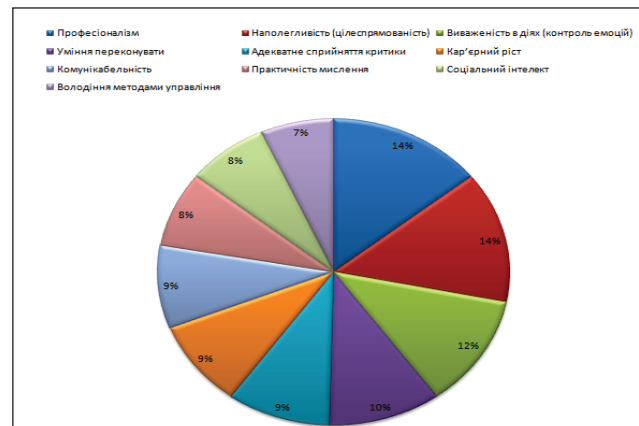

Рис. 2. Основні якості жінки-лідера (думка дівчат) (%)

На Рис. 3 бачимо, що 15% респондентів (хлопців) вибрали комунікабельність, 13% – здатність до саморозвитку, 13% – професіоналізм, 12% – адекватне сприйняття критики, 11% – наполегливість, 9% – кар'єрний ріст, 8% – готовність до ризику та соціальний інтелект.

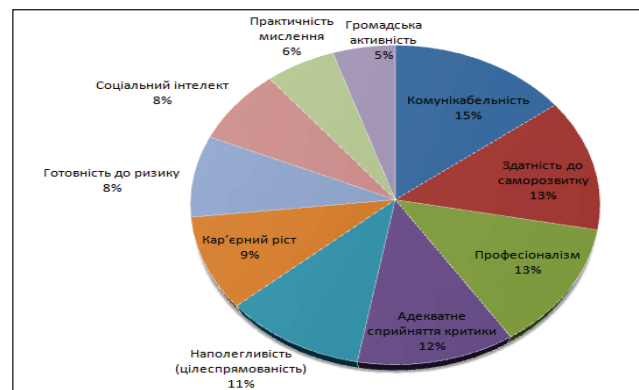

Рис. 3. Основні якості жінки-лідера (думка хлопців) (%)

Для більш поглибленого вивчення проблеми ми запропонували студентам відповідати на питання «Хто може краще справитися із професійними обов'язками: чоловік чи жінка?». У результаті 30% опитаних хлопців надали перевагу чоловікам і лише 8% – жінкам. А серед дівчат 50% вважають, що жінка це може зробити краще, і лише 8% дівчат надають перевагу чоловікам (див. Рис. 4).

Така ситуація пояснюється тим, що жінкам краще вдається розвивати навички для застосування на практиці. Вони всіляко намагаються не відставати від чоловіків. А отже, жінка хоче займатися тим, що традиційно вважається «чоловічою» справою, але при цьому не хоче відмовлятися від «жіночого».

На запитання «Які чинники визначають мотиви кар'єрного росту жінок?» 25% студенток вибрали матеріальний мотив, 23% – прагнення до успіху, 23% – прагнення до свободи, 15% – входження в соціальне середовище, 14% – мотиви морально-етичного характеру. У хлопців першу сходинку займають мотиви прагнення до успіху та свободи (23%), далі розташувалися мотиви входження в соціум (20%) і мотиви морально-етичного характеру (12%) (див. Рис. 5 і 6).

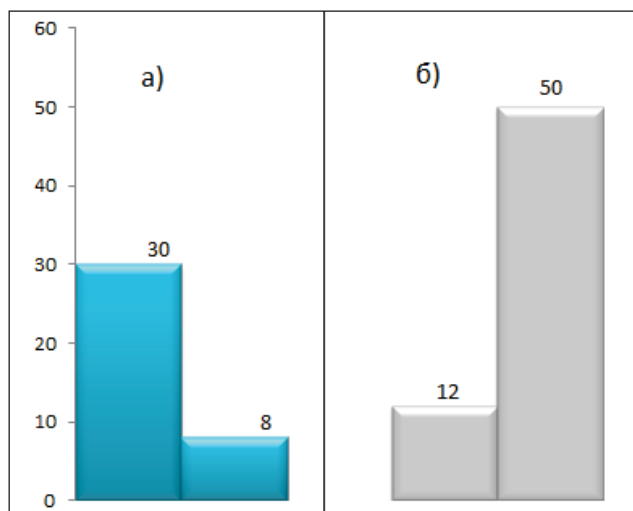

Рис. 4. Думка респондентів щодо того, хто може краще справитися зі своїми професійними обов'язками: чоловік чи жінка (а – думка хлопців, б – думка дівчат) (%)

Така ситуація пояснюється тим, що жінкам краще вдається розвивати навички для застосування на практиці. Вони всіляко намагаються не відставати від чоловіків. А отже, жінка хоче займатися тим, що традиційно вважається «чоловічою» справою, але при цьому не хоче відмовлятися від «жіночого».

На запитання «Які чинники визначають мотиви кар'єрного росту жінок?» 25% студенток вибрали матеріальний мотив, 23% – прагнення до успіху, 23% – прагнення до свободи, 15% – входження в соціальне середовище, 14% – мотиви морально-етичного характеру. У хлопців першу сходинку займають мотиви прагнення до успіху та свободи (23%), далі розташувалися мотиви входження в соціум (20%) і мотиви морально-етичного характеру (12%) (див. Рис. 5 і 6).

Як бачимо, дівчата надають перевагу матеріальному мотиву, оскільки прагнуть мати власний заробіток, що дасть змогу забезпечити сім'ю і зробити їх незалежними від чоловіків; мотиву прагнення до успіху, оскільки ефективність діяльності жінок залежить від їхніх лідерських і професійних якостей, які у процесі доведення роботи

до логічного завершення супроводжуються успіхом. Вибір мотиву прагнення до свободи показує активне бажання дівчат не залежати від певних обставин і в конкретній ситуації діяти на власний розсуд.

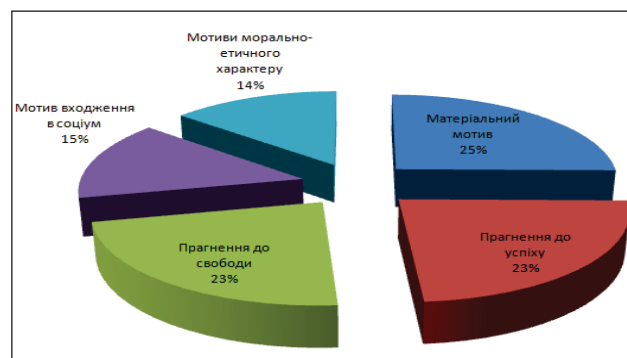

Рис. 5. Чинники, що визначають мотиви кар'єрного росту жінок (думка дівчат) (%)

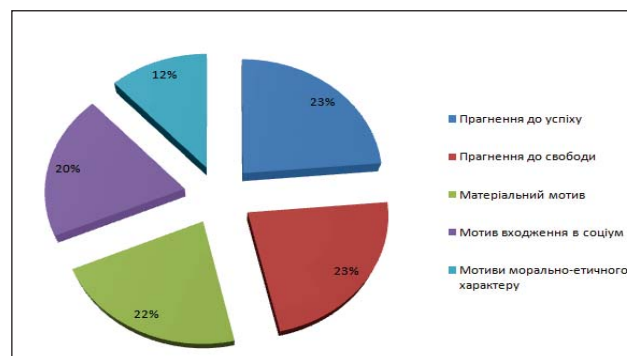

Рис. 6. Чинники, що визначають мотиви кар'єрного росту жінок (думка хлопців) (%)

На питання щодо основних перешкод, які виникають у жінки на шляху до власного самовираження, дівчата і хлопці вибрали сім'ю і материнство (31% і 35%); недооцінку власних здібностей, умінь (26% і 14%); зосередження на дрібницях, емоціях (17% і 21%); відсутність терпіння (16% і 19%) (див. Рис. 7 і 8).

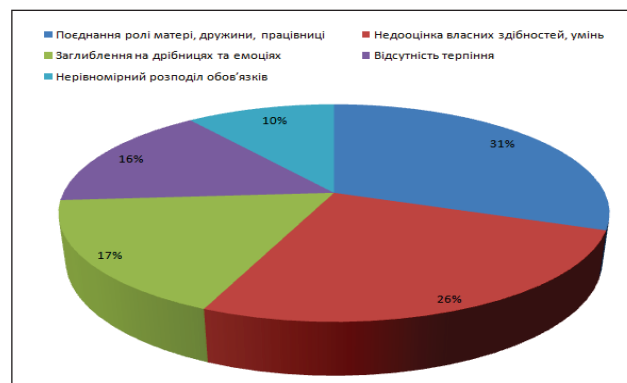

Рис. 7. Перешкоди, які виникають в успішній жінки на шляху до власного самовираження (думка дівчат) (%)

Рис. 8. Перешкоди, які виникають в успішній жінки на шляху до власного самовираження (думка хлопців) (%)

Щодо п'яти перших кроків, які будуть здійснювати жінки, починаючи свою професійну кар'єру, серед основних респондентки назвали вивчення досвіду тієї чи іншої галузі, впровадження нових ідей у своїй сфері, активну участь у всіх професійних заходах, підсилення комунікативних навичок, оновлення гардеробу. На нашу думку, такий вибір переконує в тому, що жінки всілякими методами прагнуть бути нарівні з чоловіками й інтенсивно долучаються до суспільно-політичного життя суспільства.

Висновки із проведеного дослідження. Питання жіночої активності та кар'єри залишається актуальним. Жінка може бути успішною, активною, лідером. Вдале регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінностей гендерної рівності, недопущення дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспіль-

но важливих рішень, забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабаєва Л. Жінчина в бізнесі / Л. Бабаєва, А. Чирікова // Социс. – 1996. – № 3. – С. 75–80.
2. Горак А. Сорок сороков / А Горак. – К. : Стіло, 2009. – 365 с.
3. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 р. № 717 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>.
4. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-15 // Відомості Верховної Ради України. – № 52. – С. 56.
5. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 1. – С. 91.
6. Кобченко К. Гендерні зміни в українському суспільстві в сер. XIX – на поч. XX ст. як складова європейських цивілізаційних процесів / К. Кобченко // Українознавчий альманах. – 2012. – № 8. – С. 271–274.
7. Макара О. Гендерний аспект розвитку малого та середнього бізнесу в контексті трансформацій на ринку праці України / О. Макара [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.usaid.kiev.ua/ukraine_economic.shtml.
8. Телетов О. Жінка у бізнесі: стереотипи, переваги, можливості / О. Телетов // Соціально-психологічний портрет бізнес-активної жінки: аналітичне дослідження : збірник статей. – Суми : СумДУ, 2010. – С. 5–12.
9. Хеннинг М. Леди-босс / М. Хеннинг, А. Жарден. – М. : Дело, 2010. – 205 с.
10. Maccoby E. The psychology of sex differences / E. Maccoby, C. Jacklin. – Stanford : Stanford University Press, 1978. – 240 p.